

Nr 589

Av herr **Hægglom m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 147, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m.*

Vid 1958 års sommarriksdag föreslog högerpartiet regeringen att inkalla en rundabordskonferens för överläggningar om jordbrukets problem mellan alla parter, som hade intresse av jordbrukspolitikens utformning. Efter studium av de propositioner, vari regeringen framlagt förslag till ordnande av allmänt prisstöd åt jordbruksnäringen, till ny giv i fråga om rationaliseringsverksamheten och till justeringar av småbrukarstödet, har man anledning beklaga, att en sådan fri och förutsättningslös diskussion mellan berörda parter inte kom till stånd. De uppvaktningar för jordbruksministern, som gjorts av än den ena, än den andra organisationen, har inte kunnat ge de allsidiga informationer som varit önskvärda.

Det främsta skälet till nämnda förslag att diskutera en omprövning av 1955 års beslut, nämligen att inkomstlikställighet inte hade åstadkommits mellan jordbruket och andra näringsgrenar, har sedermera visats vara välgrundat. Nu redovisas nämligen från årets förhandlingar om jordbrukets prissättningsfrågor, att det år 1956 igångsatta prissättningsystemet i fråga om inkomstlikställighet var otillfredsställande redan från starten samt att jordbrukets eftersläpning sedan ökats och ytterligare beräknas förstoras till den 1 september i år. Den inkomstklyfta på 3 600 kronor för basjordbrukets del som fastslagits vid årets prisförhandlingar är större än de 15 à 20 % vartill vi 1958 angav eftersläpningen. Det hade för jordbruket varit av stort värde, om denna eftersläpning kunnat hejdas innan den nått nuvarande storlek. Nu anses prisuppgörelsen genom prisjusteringar endast kunna täcka 1 100 kronor av dessa 3 600 kronor.

Den prisöverenskommelse som träffats mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämnden visar tydliga spår av en förhandlingsmässig köpslagan mellan två avtalsslutande parter, där man givit och tagit kompensation till och av varandra. Ur jordbrukets synpunkt har man därvid förhandlat sig till fördelar genom att också acceptera nackdelar. När dessa vägts mot varandra i det färdiga förhandlingsresultatet, har detta av jordbruksorganisationernas styrelser och majoriteten vid RLF:s förbundsstämma bedömts så, att fördelar övervägt nackdelar och att avtalet därför kunnat accepteras.

Av protokoll från Sveriges lantbruksförbunds styrelsesammanträde

framgår, att överenskommelsen betraktades som en odelbar helhet, d. v. s. som resultat av för bägge sidor bindande kompromisser.

Sådant som förhandlingsresultatet nu föreligger, vill vi betrakta det på samma sätt som ett avtal slutet mellan arbetsmarknadens parter. Då avtalet dessutom ej förutsätter några nya ekonomiska engagement från statens sida utan i stället innebär en avveckling av tidigare smörsubventioner, saknar enligt vår mening riksdagen anledning att inlåta sig på ett närmare bedömande av överenskommelsens ekonomiska konsekvenser för jordbruket, som dess organisationer påtagit sig ansvaret för.

I en punkt synes oss dock avtalet ligga utanför vad därmed sammanhänger. Detta gäller ett av departementschefen godtaget uttalande att man vid de fortsatta överläggningarna angående prissättningen på smör bör utgå från att margarinpriset i princip skall vara fast även under nästa regleringsperiod. Vi tolkar detta uttalande så, att man avser att margarinpriset ej skall justeras för att påverka avsättningsutrymmet för smör. Regleringsavgiften å margarinråvarorna fyller naturligtvis en sådan uppgift, men då avgifterna direkt tillföres statskassan och inte reserveras för något jordbruket berörande syfte, spelar dessa regleringsavgifter dessutom en roll för budgetens balansering. Det torde inte vara möjligt för 1959 års riksdag att genom ett godkännande av vad vid jordbrukspristillhandlingarna överenskommit om margarinpriset fram till 1965 förhindra eventuella framtida ändringar av regleringsavgifterna, motiverade av hänsyn till budgetbalanseringen. Vi anser, att riksdagen bör understryka en sådan tolkning av hithörande uttalande, och vi förbehåller oss i varje fall att vid kommande riksdagar hävda den tolkning vi här redovisat.

Riksdagen har också att ta ställning till det i förhandlingsuppgörelsen gjorda uttalandet om ändring av jämförelseinkomsten från basjordbrukets till normjordbrukets inkomstläge. Denna fråga har ju i debatten inom jordbrukarleden tilldragit sig särskilt stor uppmärksamhet. Enligt vår mening är detta uttalande att fatta så, att jordbrukets organisationer som ett bindande åtagande accepterat att för tid efter 1965 godtaga normjordbrukets årsinkomst som jämförelseinkomst med industriarbetarnas arbetslöner. Vi anser att riksdagen med godkännande bör registrera ett sådant åtagande. Men huruvida och i vilken grad 1965 års riksdag skall ta denna förbindelse i anspråk kan 1959 års riksdag inte fatta beslut om, eftersom 1959 års riksdag inte kan binda den riksdag som fungerar år 1965, sedan andra kammaren förnyats vid inte mindre än två andrakammarval. Att något sådant bindande för framtiden inte är hållbart exemplifieras nu tydligt av vad som skett med 1947 och 1955 års riksdagars beslut om basjordbrukets inkomst som jämförelseinkomst, och 1959 års riksdags behandling av vissa till jordbrukets förfogande ställda fondmedel visar också efterföljande riksdagars obundenhet av föregående riksdagars beslut.

Frågan om normjordbrukens insättande som grund för jämförelseinkomsten är av ytterst stor betydelse men verkningarna därav helt oredovisade i den nu avlämnade propositionen. Vi anser därför att 1959 års riksdag inte kan nöja sig med att med godkännande registrera den överenskommelse som träffats och överlämna åt 1965 års riksdag att på nytt uppta frågan. För att ge jordbrukarna ett realistiskt underlag för bedömande av hur den ifrågasatta förändringen av jämförelseinkomst kan komma att verka bör en utredning därom snarast möjligt igångsättas och färdigställas.

Vi anser det därvid önskvärt att tillfälle gives att bedöma frågan om jordbrukets inkomstlikställighet även från andra jämförelsegrunder än brukningsheterernas arealstorlek. Vi är nämligen inte övertygade om att det jämförelsesystem som anknyter till en gruppering av jordbruken efter åkerarealens storlek är rättvisande. Vi hänvisar till den jordbruksekonomiska forskningen, som bl. a. visat att jordbrukarnas arbetsinkomst — det är ju den saken det här främst gäller — har ett starkare samband med omsättningens än med åkerarealens storlek. Vi tänker närmare ingå på detta problem i motion med anledning av proposition nr 148 och har i förevarande sammanhang endast velat erinra om detta förhållande, som synes oss påkalla en omprövning av jämförelseinkomstens fastställande. Utredning här om synes oss lämpligen böra kombineras med utredning av även andra viktiga förhållanden, som intimt sammanhänger med valet av medel för förverkligande av den jordbrukspolitiska målsättningen men som inte beröres i de propositioner som jordbruksministern nu framlagt.

För ett enigare bedömande av jordbrukspolitikens utformning än som nu, även efter prisavtalets ingående, kommit till synes anser vi det nödvändigt att söka fastställa, hur stor jordbruksproduktion som i nuvarande läge är önskvärd. Givetvis gäller i dagens läge vad som uttalades av departementschefen vid framläggande av jordbrukspropositionen vid 1947 års riksdag, att jordbruket inte kan göra anspråk på att statsmakterna enbart för tillvaratagande av näringsgrenens egna intressen skall söka uppehålla en produktion eller bibehålla en befolkning av viss storlek. Avgörandet måste ske med hänsyn till vad för samhället i dess helhet framstår som mest gagneligt. Därvid bör avvägning ske mellan ekonomiska och beredskapssynpunkter och hänsyn tagas till befolkningspolitiska, kommunalekonomiska och sociala faktorer ävensom till sambandet mellan jordbruket och andra näringsgrenar.

Utvecklingen från år 1947 kan ha förorsakat ändrad värdering av dessa faktorerens enskilda och inbördes betydelse, och vi anser det nödvändigt att det nutida läget blir redovisat. Särskilt beredskapssynpunkten med dess avgörande betydelse för hur stor jordbrukets produktion minst behöver vara bör tagas under bedömning. År 1947 uttalade departementschefen, att det

torde vara nödvändigt att man av beredskapsskäl under normala förhållanden upprätthåller en produktion av den storlek som erfordras för tryggheten av landets försörjning i en avspärningssituation, även om en dylik produktion rent ekonomiskt sett ej skulle vara konkurrenskraftig gentemot utlandet. Vi anser detta uttalande giltigt även för det tidsläge som nu råder. När man emellertid från en sådan utgångspunkt skall bedöma, hur stor jordbrukets produktion nu behöver vara och hur stor odlad areal som behöver användas för att åstadkomma en sådan produktion, föreligger såväl i fråga om jordbrukets produktionsförmåga som beträffande lagringsmöjligheter andra förhållanden än 1947. Vidare behöver frågan om hur den areal vi behöver hålla i hävd för odling bör fördelas på brukningsenheter av olika storlek beräknas efter realistiska bedömningsgrunder och inte efter önsketänkande i fråga om storleksrationaliseringen. Vi anser särskilt viktigt att detta sistnämnda förhållande blir ordentligt utrett, då i den debatt som förts i samband med framförandet av normjordbruket som jämförelseinkomst getts uttryck för förmodanden, att den framtida jordbrukspolitiken skulle lämna mindre brukningsenheter än normjordbruket åt risken att dö svältdöden.

Även om vi inte med någon säkerhet kan förutse den av oss önskade utredningens resultat, är vi övertygade om att en utveckling som skulle äventyra mindre jordbruks och basjordbruks bidrag till vår livsmedelsförsörjning måste innebära ett avstående från en ur beredskapssynpunkt tillfredsställande livsmedelsproduktion. Jordbruksministern redovisar i proposition nr 149, att våra mindre jordbruk (med högst 10 ha åker) svarar för i runt tal två femtedelar av animalieproduktionen och något mindre andel i fråga om kött. Av fläskproduktionen hänför sig ungefär en tredjedel till det mindre jordbruket och av äggproduktionen hela tre femtedelar.

Den areal som nu brukas i enheter av normjordbrukets och större brukningsdelars storlek uppgår till 1 672 000 ha, medan jordbruk mindre än normjordbruket driver produktion på 1 815 000 ha. Resultatet av strukturrationaliseringen under de fem åren mellan 1951 och 1956 års jordbruksräkningar har blivit nybildande av 760 normjordbruk och 333 större brukningsenheter. Hur stor nybildningstakten kommer att bli i framtiden vet ingen. Verkan av de stimulerande åtgärder statsmakterna enligt förslag i proposition nr 148 skall sätta in kommer att begränsas av att det inom stora områden saknas odlade arealer till skapande av så stora jordbruk som normjordbruk och att möjligheten till de stimulerande åtgärdernas insättande begränsas till antalet av för normjordbrukets bildning lämpliga jordbruk som byter ägare utanför kretsen av förutvarande ägares arvtagare.

Det kommer enligt vår uppfattning under överskådlig tid att behövas och även finnas kvar jordbruk av alla nu förefintliga storlekskategorier

fast med en sakta fortskridande förändring av den procentuella fördelningen på olika storlekskategorier. Vi anser det inte vara rimligt att ersättningen för det för vår livsmedelsförsörjning nödvändiga arbete som görs skall i den mån den påverkas av jordbrukspolitiska åtgärder graderas allteftersom arbetet görs på ett större eller mindre jordbruk. Vi har klart för oss att om inkomstlikställigheten skall bedömas efter årsinkomst man inte som underlag för bedömning av jordbrukets årsinkomster kan lägga brukningsenheter som efter genomförd mekanisering inte ger sin brukare full årssysselsättning. Skall en bestämd storleksgrupp bibehållas som jämförelseobjekt, kan med stigande mekanisering en justering av arealgränsen vara påkallad vid lämpliga tidsintervaller och med lämpliga arealökningar. Men vi anser inte en sådan vid viss areal knuten jämförelseinkomst vara rättvis, varför vi påkallar utredning om möjligheterna att i framtiden komma fram till en mera rättvisande jämförelsemetod. Detta så mycket mera som i vad som kallas en jordbrukares årsarbetsinkomst inräknas såväl nettointkomst av skogsbruk som del av kapitalinkomst.

Vad vi anser vara en för framtiden önskvärd målsättning för inkomstjämförelse är att lönen för arbete vid industri jämföres med lönen för vid jordbruk utfört arbete vid fullt effektivt utnyttjande av arbetskraften. Sådan jämförelse har tidigare ansetts omöjlig att göra på grund av stora olikheter i arbetets art. Den vid jordbruket genomförda mekaniseringen har emellertid gjort arbetstempot i jordbruksarbetet mera beroende av vad maskinerna kräver, vartill kommer att vid värdering av den i jordbruksarbete gjorda prestationen hänsyn bör tagas till att en stor del av arbetet måste utföras på vad man kallar obekvämt arbetstid.

Vi tror inte att en jämförelse mellan jordbruk och industri i fråga om timlön vid effektivt arbete bör vara omöjlig att göra. Det bör inte heller vara omöjligt att beräkna vilka priser på hemmamarknaden som behöver skyddas för att den arbetskraft som efter rimliga grunder bedömes vara nödvändig för en ur beredskapssynpunkt tillräcklig försörjning skall få en med industriens likställd arbetslön. Antingen arbetet sedan göres vid ett normjordbruk eller vid ett mindre jordbruk bör samma arbetslön för samma tidsenhet vara berättigad.

Som vi förut anfört anser vi avtalet böra godtagas. Vi kan dock inte tro annat än att alla parter, såväl på jordbrukssidan som på konsumentsidan, har intresse av att av oss här föreslagna utredningar blir verkställda så fört som möjligt för att stå till förfogande för den framtida bedömningen av målsättning och val av medel för jordbrukspolitiken.

I ett avseende har jordbruksministern inte till fullo för riksdagen föreslagit godkännande av vad som ingår i prisavtalet. Det gäller en passus, refererad på sid. 22 i proposition nr 147, som avser förändringar i fråga om utrikeshandeln. Vad gäller följderna därest planerna på en gemensam

nordisk marknad eller ett europeiskt frihandelsområde blir förverkligade tycks departementschefen ha fullföljt prisavtalets syfte med godtagbar formulering. Men däremot har jordbruksministern låtit bortfalla ett av jordbruksnämnden till regeringen förmedlat uttalande att liknande omprövning som vid genomförande av gemensam nordisk marknad eller frihandelsområde bör ske, "om de förutsättningar för utrikeshandeln, från vilka nämnden och förhandlingsdelegationen i övrigt utgått, skulle ändras så väsentligt att syftet med överenskommelsen på grund därav ej kan förverkligas". Med de svåröverskådliga förhållanden som råder i fråga om utrikeshandeln är ett sådant förbehåll välmotiverat, och vi hemställer att det måtte intagas i riksdagens beslut.

Under åberopande av det anförda hemställer vi,

att riksdagen måtte

dels hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande det svenska jordbrukets ekonomiska förhållanden i huvudsaklig överensstämmelse med vad vi ovan anförd,

dels vid behandling av proposition nr 147 angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område beakta vad vi i övrigt anförd i denna motion.

Stockholm den 5 maj 1959

Einar Hægglom

Jarl Hjalmarson

Leif Cassel

Rolf Eliasson

Tage Magnusson

Nils Agerberg

i Moholm

Carl Eric Hedin

Jöns Nilsson

Märta Boman

i Bästekille

Carl Östlund

Lennart Stiernstedt

Eric Nilsson

i Svalöv

Carl-Wilhelm Lothigiug

Ernst V. Staxäng

Fredrik-Adolf Hamilton